

PREDMETNE ODREDNICE U SISTEMU UZAJAMNE KATALOGIZACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI U OKVIRU COBISS-a

SUBJECT HEADING IN COOPERATIVE CATALOGUING SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA WITHIN THE COBISS

Mr. Sonja Polimac , NUBBiH

Sažetak:

Sadržinsko predstavljanje bibliotečkih dokumenata u kompjuterskom okruženju zahtijeva formiranje instrumenta koji će čitaocu omogućiti brže pronalaženje relevantnih informacija. Kvalitet predmetnog indeksiranja u uzajamnoj bibliografsko-kataloškoj bazi podataka COBIB.BH analiziran je na jednom broju primjera iz prakse.

Ključne riječi: predmetne odrednice, indeksiranje, uzajamna katalogizacija, COBISS, COBIB.BH

Summary:

Content representation of library documents in computer environment demands an instrument which will enable a faster search of relevant information. Quality of subject indexing in collective bibliographic-catalogue database COBIB.BH was analyzed in a number of examples from a practice.

Keywords: Subject heading, indexing, cooperative cataloguing, COBISS, COBIB.BA

Primjena računara u bibliotekama omogućila je izradu bibliotečkih kataloga u mašinski čitljivoj formi. Prvi mašinski čitljivi format (MARC) pojavio se šezdesetih godina u Americi, potom 1983. godine u izmijenjenoj formi kao UNIMARC koji je na 4. Jugoslovenskom savjetovanju o primjeni računara u bibliotekama, održanom u Sarajevu 1986. godine, prihvaćen kao jugoslovenski standard za mašinski čitljivo bilježenje bibliografskih podataka. Standardizirana pravila za katalogizaciju i prihvaćeni format UNIMARC zahtijevaju kontrolisani unos podataka, što omogućava razmjenu bibliografskih zapisa između biblioteka, veću dostupnost informacijama (OPAC - Online Public Access Catalogue) i kvalitetnije usluživanje korisnika.

Digitalna era nameće bibliotekarima aktivan angažman u odabiranju podataka koji treba da se nađu u mnoštvu

informacija "virtualne biblioteke". Zbog toga su stručnjaci iz OCLC (Online Computer Library Center) razvili i predložili Dublin Core Metadata Initiative po kojoj se izvor (sadržaj i struktura dokumenta) opisuje sa samo 15 elemenata. Dublin Core je već prihvaćen od nekih biblioteka na zapadu i predviđa se da će u budućnosti zamijeniti komplikovan UNIMARC format.¹

U Bosni i Hercegovini automatizacija biblioteka počela je prije više od dvadeset godina, ali vidljivi rezultati postižu se tek zadnjih godina, nakon uključenja biblioteka u sistem COBISS 1998. godine.

Danas, 15 biblioteka svoju djelatnost obavlja u okviru sistema COBISS (Institut informacionih znanosti, Maribor, Slovenija).

COBISS sistem povezuje bosansko-hercegovačke biblioteke u bibliotečko-informacioni sistem sa uzajamnom katalogizacijom, uzajamnom bibliografsko-kataloškom bazom podataka COBIB.BH i lokalnim bazama podataka biblioteka učesnica, a takođe omogućava i druge funkcije tzv. virtualne biblioteke. Za razmjenu podataka u sistemu COBISS koriste se formati: COMARC/B za bibliografske podatke, COMARC/A za normativne podatke, COMARC/H za podatke o stanju fonda.²

Sadržinska obrada dokumenta

U COMARC/B obavezni elementi sadržinske obrade (predmetna odrednica i UDC klasifikacioni broj) smješteni su u bloku polja 6-- i 96-. Polja su struktuirana i sadrže određen broj potpolja. Interpunkcija na početku i na kraju polja i potpolja se ne unosi, jer je predviđena programom.

Predmetnoj klasifikaciji namijenjena su polja sa potpoljima 600 do 610 i 960 do 969.

Polja 600 do 609 predviđena su za normirane predmetne odrednice. Polje 610 predviđeno je za slobodno formirane odrednice bez hijerarhijskog odnosa. Predmetne odrednice i pododrednice se formulišu na jeziku i pismu bibliografskog centra prema pravopisnim pravilima za standardni jezik i pišu se velikim početnim slovom.

Slobodno oblikovane predmetne odrednice pišu se malim slovima, izuzev termina koji se u skladu sa pravopisom pišu velikim početnim slovom.

Brojevi se pišu arapskim ciframa, sa izuzetkom numeričkih podataka vezanih uz imena vladara i crkvenih velikodostojnika koji se označavaju rimskim ciframa.

Pregled polja za predmetne odrednice

Usvojeni oblik	Neusvojeni oblik
600 Lično ime kao predmetna odrednica	960
601 Naziv korporativnog tijela kao predmetna odrednica	961
602 Porodično ime kao predmetna odrednica	962
605 Stvarni naslov kao predmetna odrednica	965
606 Tematska predmetna odrednica	966
607 Geografska predmetna odrednica	967
608 Vremenska predmetna odrednica	968
609 Formalna predmetna odrednica	969
610 Slobodno oblikovana predmetna odrednica	

Analiza predmetnih odrednica u COBIB.BH

Cilj rada je utvrditi kvalitet predmetnog indeksiranja informacija u uzajamnoj bibliografsko-kataloškoj bazi podataka COBIB.BH, a za to će poslužiti slijedećih deset primjera. Sadržinskom obradom oblikovane su predmetne rubrike u poljima 606, 607, 610 i 967, a korišćeni UDK indeksi su 930.85 ili 94. Za pretraživanje predmetnih odrednica korišćeni su prefiks SU= (All subject terms), sufiks /SU i prefiks GN= (pretraživanje polja 607).

Primjer br. 1 ID=14465542

200 a: Fenomen islamske civilizacije

606 a: Kulturna historija

x: Islam

675 a: 930.85:28]

Primjer br. 2 ID=13831174

200 a: Historija Osmanske države i civilizacije

607 a: Osmansko carstvo

x: Istorija

x: Kulturna istorija

z: 14-19. st

675 a: 94(560)"13/18 "

Primjer br. 3 ID=512321478

200 a: Drevni Rim **e:** povijest civilizacije koja je vladala svijetom

607 a: Rimsko carstvo

x: povijest

x: kulturna povijest

675 a: 94(37)

675 a: 930.85(37)

Primjer br. 4 ID=13517574

200 a: Istorija privatnog života **h:** Knj. 2 **i:** od feudalne Evrope do renesanse

606 a: Kulturna istorija

x: Civilizacija

x: Svakodnevni život

675 a: 930.85"10/15"(082)

675 a: 316.728"10/15"(082)

Primjer br. 5 ID=10964486

200 a: History of western civilization

606 a: Kulturna historija

y: Zapadne zemlje

675 a: 930.85(4-15)

Primjer br. 6 ID=2435351

200 a: Drevne civilizacije **e:** velike kulture svijeta

610 a: drevne civilizacije

a: kulturna historija

a: arheološka nalazišta

675 a: 930.85(3)

Primjer br. 7 ID=5013534

200 a: Najveći umovi i ideje svih vremena

610 a: kulturna povijest

a: znanstvenici

675 a: 930.85(100)

Primjer br. 8 ID=9752838

200 a: The Great Ottoman-Turkish civilization

607 a: Otomansko carstvo

x: Kulturna historija

675 a: 930.85(496.02)

Primjer br. 9 ID=8823046

200 a: Porijeklo Osmanske carevine

607 a: Otomansko carstvo

x: Istorija

x: Kulturna istorija

z: 13-14 st.

675 a: 94(496.02)"12/19"

675 a: 930.85(496.02)"12/19"

Primjer br. 10 ID=13475590

200 a: Istorija Osmanskog carstva

607 a: Turska

x: Historija

z: 1280-1924

6:01

675 a: 94(560) "1280/1924"

967 a: Osmansko carstvo

6:01

967 a: Otomansko carstvo

6:01

Ako bazu pretražujemo (juni 2006.) po predmetnici *kulturna istorija* (SU=kulturna istorija) pronaći ćemo ukupno 409 bibliografskih jedinica. U bazi je sadržano 289 jedinica sa predmetnom odrednicom *kulturna historija* (SU=kulturna historija) i 23 bibliografske jedinice sa predmetnom odrednicom *kulturna povijest* (SU=kulturna povijest). Možemo zaključiti da u uzajamnoj bazi postoji 721 bibliografska jedinica sa ovom tematikom, ali zbog neujednačenosti predmetnih odrednica nismo dobili taj rezultat.

U bazi je sadržana samo jedna bibliografska jedinica sa predmetnom odrednicom SU=znanstvenici (Primjer br. 7.) U bazi postoji još 7 bibliografskih jedinica sa predmetnom odrednicom *naučnici*.

Osmansko carstvo kao geografska odrednica pojavljuje se u 8, *Otomansko carstvo* u 14 i *Turska* u 17 zapisa.

Iako se radi o malom broju navedenih primjera, vidljiva je neujednačenost predmetnih odrednica, što je djelomično posljedica nedostatka tradicije u izradi predmetnog kataloga. Međutim, veći problem je u tome što se u sistemu uzajamne katalogizacije ne posvećuje dovoljno pažnje ujednačavanju i ažuriranju popisa već korišćenih predmetnica. Ujednačavanje i ažuriranje tih popisa

predstavlja obavezu i prethodi uspostavi normativnih datoteka i izradi kontrolisanog rječnika.

Uočavaju se i propusti u oblikovanju predmetnih rubrika (indeksiranju), što je posljedica nedostatka prihvaćenih pravila za oblikovanje predmetnica.

Tematska pododrednica **x:** *Civilizacija* ne sužava odrednicu (Primjer br. 4).

Geografske predmetne odrednice, pored već pomenute neujednačenosti, nisu pravilno dodijeljene (primjeri br. 2 i 10).

Popunjavanje polja 960/969 je obavezno sve dok se ne uspostavi kontrolisani rječnik. Ova obaveza ispoštovana je samo u Primjeru br. 10.

Zaključak

O kvalitetu svake bibliografske baze ne može se govoriti bez uspostave normativnih datoteka. One eliminišu masu gore pomenutih i drugih neujednačenosti, a korisnicima omogućavaju pristup cjelokupnoj građi sa određenim sadržajem preko bilo kog oblika imena ili upita.

Uobičajene normativne datoteke su:

ličnih imena

imena korporativnih tijela

geografskih naziva

predmetnih odrednica

U cilju poboljšanja uzajamne bibliografsko-katalogske baze podataka COBIB.BH trebalo bi na nivou države oformiti tim stručnjaka bibliotekara koji bi se permanentno bavio ovom problematikom, odnosno, implementacijom svih mogućnosti sistema COBISS i koordinirao svoj rad sa Institutom informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora. Taj tim bi se bavio teorijom i praksom i njihovi prijedlozi rješenja određenih problema trebalo bi da budu obavezujući za sve članice sistema COBISS.BH, a njegove aktivnosti bile bi:

formiranje normativne datoteke ličnih imena čiji je značaj u tome što istovremeno služi i sadržinskoj i formalnoj obradi dokumenta,

stručna ocjena publikacije (Ćukac, 2004)⁴ koja bi, uz eventualne izmjene i dopune, bila predložena kao priručnik u bosanskohercegovačkoj bibliotečkoj praksi,

kontinuirano ujednačavanje predmetnih odrednica i predlaganje usvojenih i neusvojenih oblika odrednica, praćenje rada drugih biblioteka koje imaju dužu tradiciju u sadržinskoj obradi dokumenata (NUK-Ljubljana, NSB-Zagreb, NBS-Beograd) i korišćenje njihovih pozitivnih iskustava u našoj praksi npr.,

analizirati i eventualno predložiti kao priručnike neke od postojećih tezaurusa za određene naučne oblasti, a koji se koriste u pomenutim bibliotekama.

Za očekivati je da Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH kao centralna matična biblioteka pokrene predložene aktivnosti u cilju poboljšanja kvaliteta uzajamne bibliografsko-kataloške baze podataka COBIB.BH.

Bilješke:

¹Nogić, Branka. OPAC i elektronski katalozi. <http://www.unilib.bg.ac.yu/bibliotekarstvo/kursevi/opac.lat.php>

²COBISS Koopertivni online bibliografski sistem i servisi. http://www.cobiss.net/platforma_COBISS_bih.htm

³Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. III.3.157

⁴Čukac, Neda ; Sotirov-Đukić, Vaska. Osnovna uputstva za sadržajnu obradu dokumenata : predmetni katalog. Sarajevo : Društvo bibliotekara Bosne i Hercegovine, 2004.

Literatura:

COBISS Koopertivni online bibliografski sistem i servisi. http://www.cobiss.net/platforma_COBISS_bih.htm

Čukac, Neda , Sotirov-Đukić, Vaska. Osnovna uputstva za sadržajnu obradu dokumenata : predmetni katalog.

Sarajevo: Društvo bibliotekara Bosne i Hercegovine, 2004.

Grbić, Branislava. Predmetna klasifikacija u sistemu COBISS.

http://www.unilib.bg.ac.yu/bibliotekarstvo/prirucnici/predmetizacija_u_cobissu.pdf

Hajdarović, Nevenka. Novo informacijsko doba : aktuelno stanje bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini. // Bibliotekarstvo 43/46, (1998-2001), 31-32.

Leščić, Jelica. Kazala, posebno predmetna izrada i primjeri. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3-4(2003), 59-79.

Likar, Tatjana. Uniform processing of library materials a condition for the exchange and common use of bibliographic records. // Knjižnica 47, 1-2(2003), 7-34.

Nogić, Branka. OPAC i elektronski katalozi.

<http://www.unilib.bg.ac.yu/bibliotekarstvo/kursevi/opac.lat.php>

Predmetna klasifikacija od lisnog do elektronskog kataloga : zbornik radova / urednik Ljiljana Đurić. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 1999.

Urbanija, Jože. Metodologija izrade tezaurusa. Zagreb : Naklada Nediljko Dominović, 2005.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

